

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA TÜRKİYE EKONOMİSİNİN GİRDİ – ÇIKTI TABLOLARI İLE ANALİZİ

Prof . Dr. Cengiz YILMAZ*
Yrd. Doç. Dr. Tuncer ÖZDİL**

1- KÜRESELLEŞMENİN İKİ YÜZÜ

Sermaye ve yönetim açısından henüz gerçek anlamda ulusaşırı kimlik sergileyemeyen uluslararası faaliyet gösteren büyük şirketler hala merkezlerini gelişmiş kapitalist ülkelerde tutmakla beraber az gelişmiş yada gelişmekte olan ülkeleri etkilemek için himayesinde büyüdüğü devlete ihtiyaç duymaksızın doğrudan doğruya sermaye gücünü kullanarak o ülkelere müdahale edebilmektedir.

1970'li yıllarda gelişmiş ülkelerde kar oranlarının düşmesiyle sabit sermaye yatırımlarında azalma baş göstermiş, tüm sanayi dallarında üretken kapasite kullanımı daralmış, işsizlik ve enflasyon oranları artma eğilimine girmiştir (Neşecan, 1994, .s.39-57). Bu olumsuz gelişmelerin sonucu olarak bir yandan ulusaşırı firmalar faaliyetlerini geliştirmekte olan ülkelere yönlendirirken, ulusaşırı ticari bankalar da ellerinde biriken atıl sermayeyi az gelişmiş ülkelere aktarmak zorunda kalmıştır. Böylece 1970 yılında az gelişmiş ülkelerin borçları GSMH'nın yüzde 14'ü iken, bu oran 1982'de yüzde 38'e ve 1990 yılında yüzde 43'e yükselmiştir (Balkan s.27). Bu kez IMF ve Dünya Bankası "dünya ile bütünleşme" adı altında, aslında borçların geri ödenmesini güvence altına almak için "istikrar programını" ortaya atmıştır. İstikrar programları ile sanayileşmede ihracata yönelme, ithalatı sınırlandırma, sermaye hareketlerini tam serbestleştirme ve özelleştirme savunulmaktadır.

1970 sonrasında az gelişmiş ülkeler bir yandan aşırı borçlanırken diğer yandan da bu ülkeler için özel sermaye kaynaklı kredilerin payı resmi kredilere göre çok daha fazla artmıştır (Tablo 1). Türkiye'de de durum genel gidişten farklı değildir (Tablo 2). Ulusaşırı bankalar ellerindeki sermaye birikimini az gelişmiş ülkelere yönlendirerek dünya ekonomisinde kendi etkinliklerini ve karlarını arttırırken az gelişmiş ülkelerdeki ulusaşırı şirketlerin yavru şirket sayısının artmasını da sağlamışlardır (Tablo 3).

* Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F İşletme Bölümü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı öğretim üyesi.

** Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F İşletme Bölümü Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı öğretim üyesi.

Tablo 1 : Kaynaklarına Göre Azgelişmiş Ülkelerde Kredi Akışı

	1965		1981	
	Milyar \$	%	milyar \$	%
Resmi Kredi	16	62	29	29
Özel Yatırım Kredisi	7	28	23	28
Ticari Banka Kredisi	2	6	29	35
Diğer	1	4	7	8
TOPLAM	26	100	88	100

Kaynak : John Swell Growth, Exports & Jobs in a Changing World Economy Agenda 1988, US Third World Policy Perspectives No.9, 1988, s.228.

Tablo 2 : Türkiye’de Resmi - Özel Kredi Payı

Yıl	Resmi (%)	Özel (%)
1967	68	12
1977	53	18
1987	29	47
1993	27	60

Kaynak : Hazine Müsteşarlığı verileri.

Tablo 3 : Ulusaşırı Şirket ve Yavru Şirket Sayıları

Yıl	Ulusaşırı Şirket	Yavru Şirket
1970	10000	30000
1980	11000	82000
1990	37000	200000

Kaynak : UNITAD World Investment Report, 1993.

Böylece ulusaşırı şirketler, azgelişmiş ülkelerin ucuz işgücü ve hammadde kaynaklarından yararlanarak ve ihracata yönelik sanayi yatırımları gerçekleştirerek, bu ülkelerin dış ticaretini de denetimleri altına almışlardır.

Ulusaşırı şirketler ortaklıklar kurarak riskleri yerli sermaye ile paylaşmakta ve böylece maliyetleri düşürebilmektedir. Ayrıca ulusaşırı şirketler yerli özel sektörle birleşerek faaliyet gösterdiklerinden “yabancı sermaye” olmanın kısıtlarını aşabilmektedir

(Birgöl, 1996, s. 48). 1980'li yıllarda uluslararası şirketler, az gelişmiş ülkelerde devlet tekelinin elinde olan alanlara da özelleştirme planı ile girme çabasında olmuştur.

Bilimsel ve teknik gelişmeler nedeniyle dünya küçülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası içe dönük, ulus-devlet çatısı egemenlik savunması ile kendine ayırdığı alanda kuralları kendi koyup, uygulamaya çalışarak, anti demokratik ve baskıcı siyasal rejimlerin dünyanın değişik yörelerinde filizlenmesine olanak tanımıştır. Bunun sonucu olarak küreselleşme kabuğun kırılması ve demokratikleşmenin sağlanması açısından bir alternatif olarak görülmüştür. Bunun yanı sıra küreselleşme dünyanın bazı bölgelerinde yoğunlaşmış olan zenginliklerden diğer bölgelerin de pay alma fırsatı olarak tanıtılmıştır. Sonuçta küreselleşmenin gelişmiş ülkelerin yüksek tüketim ve konfor kalıplarını yaygınlaştırarak, dünyanın her köşesinde günlük yaşamı kolaylaştıracağı ve renklendireceği kabul edilmiştir (Yılmaz ve Özbek, 1998, s.1).

Özelleştirmenin toplumsallaşmayı, küreselleşmenin enternasyonalizmi, ikisinin birlikte demokratikleşmeyi çağıracağı kanısı çok iyimser bir yaklaşımdır. Başka bir görüşe göre ise özelleştirme kamusal mekanizmanın iflasından değil, piyasa mekanizmalarının bunalımından doğmuştur (Güler, 1996, s.2). Karlılık düşüşünü aşamayan özel sektör kuruluşları yeni ve karlı yatırım alanlarının kamunun yönetimi altında olduğu düşüncesiyle özelleştirme politikasını önce gelişmiş ülkelerde ortaya atmış ve daha sonra bütün dünyaya yaymaya çalışmıştır. Küreselleşme öncesi ulusal sanayi kurmak az gelişmiş ülkelerin öncelikli hedefi iken, günümüzde bunun yerini ulus ötesi sermayenin ihtiyaçlarını karşılayacak taşeron - atölyecilik sistemi almaktadır.

İnsanlığın bilgi teknolojisine ve bilgi toplumuna geçişi, küreselleşme sürecinin en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, dünyamızı küçültürken, ulusal devletler yerine, uluslar üstü düzeyde bütünleşen topluluk ve kutuplaşmaları beraberinde getirmiştir (Erkan, 1993., s.193).

2- KÜRESELLEŞEN DÜNYADA TÜRKİYE

Küreselleşmeye hangi açıdan bakılırsa bakılsın gelişmekte olan ülke ekonomilerinin gelişmiş ülke standartlarına uyum gösterebilmek için rekabet yeteneklerini süratle geliştirmeleri gerekmektedir. Küreselleşme süreci içinde rekabet yeteneğinin araştırılması ve gücünün artırılması diğer ülkeler gibi Türkiye açısından da önemlidir.

1980'li yıllarda ihracata yönelik sanayileşme stratejisi Türkiye'de rekabet ve rekabetçi piyasa yapısının önemini ön plana çıkarmıştır. Ülkemizde rekabetçi bir yapı yerine oligopolistik bir yapının varlığı firmalarımızın küresel rekabete hazırlanmaları açısından en önemli eksikliklerdir.

Bilindiği gibi ekonomik, teknolojik ve politik koşullarda meydana gelen değişimler bazı ülke ve firmalara yeni fırsatlar yaratırlar. Türkiye'nin coğrafik konumu da günümüz koşullarında küresel rekabet için potansiyel bir avantaj yaratmaktadır. Bunun gerçekleşmesi ise Türkiye'de faaliyet gösteren firmaların ve ekonomiyi yönlendiren karar mercilerinin yenilikçi ve dinamik olmasına, değişen rekabet koşullarına hızla uyum sağlamasına bağlıdır.

TABLO 4 : SEKTÖRLERİN GÖRELLİ REKABET ÜSTÜNLÜKLERİ

SEKTÖRLER	DEĞERLER	FAKTÖRLER													
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
REKABET GÜÇÜ EN YÜKSEK															
Turizm	7,17	+													
Dokuma-Giyim	7,02		+												
Seramik	6,99				+										
Pısmır Kılı ve Çimento Gereçleri	6,92														
Bilgisel Ürünler	6,90		+												
Cam	6,70				+										
Gıda	6,68														
İnşaat	6,62														
Hayvancılık	6,60				+										
Deri Ürünleri	6,56														
Su Ürünleri	6,54														
Elektriksiz Makinalar	6,30				+										
İçki	6,14														
Lastik	6,14				+										
Petrokimya	6,13														
Demir-Çelik	6,09														
Tütün Ürünleri	6,05														
Tarım Alet-Makinaları	6,04														
Çimento	6,03														
Kağıt	6,00														
Gemi İnşaa	5,97														
Karayolu Taşıtları	5,96														
Plastik	5,94				+										
Yakıt Dışı Madenler	5,92														
Basım	5,85														
Gübre	5,82				+										
Metale Eşya	5,80														
Demir Dışı Metaller	5,77				+										
Demiryolu Taşıtları	5,60														
Petrol Ürünleri	5,56														
Ormançılık	5,38														
Enerji	5,35														
Elektrikli Makinalar	5,35														
Mesleki Aletler	5,31														
Orman	5,25														
Kimya	5,10														
Elektronik	5,03														
Yakıt Madenleri	4,92														
Ortalama	6,07														
REKABET GÜÇÜ EN DÜŞÜK SEKTÖRLER															

Kaynak : TÜSIAD, 21. YUZYYLA DOĞRU TÜRKİYE : GELECEĞE DÖNÜK BİR ATILIM STRATEJİSİ, 1991, S.241

FAKTÖRLER

- 1 İşgücü Maliyeti
- 2 İşgücü Verimliliği
- 3 Sermaye Maliyeti
- 4 Kalite
- 5 Özellikler
- 6 Benzersizlik
- 7 Teknoloji
- 8 Nitelikli İşgücü
- 9 Altyapı
- 10 Hammade Bulunabilirliği
- 11 Yurtiçi Rekabet Ortamı
- 12 Ülke İmali
- 13 Dış Bağlantılar
- 14 Coğrafi Konum

Türkiye'nin küresel rekabetin gereğini yerine getirebilmek için genel faktörlerden özel faktörlere yönelik olarak faktör geliştirici politikalara ağırlık vermesi gerekmektedir. Daha nitelikli işgücü yetiştirilmesi, eğitim yılının ve kalitesinin artırılması, araştırma ve geliştirme hizmetleri ve bilimin teşviki ile sermaye maliyetini düşürücü ve sermaye piyasasını etkinleştirici politikalar bu kapsamda düşünülmelidir (Tablo 4). Firmaların gelişmiş ülke piyasalarına girmesi o ülkelerdeki tüketicilerin beklentilerinin gerçekleştirilmesini ve dolaylı olarak nitelik ve kalite artırıcı yeniliklerin benimsenmesini gerektirecektir.

Türkiye ekonomisi üzerinde yapılan analizler, sanayi yapısının, bağlı ve destek endüstriler ile, ileri düzeyde yatay ve dikey bütünleşmelerin yeterli olmadığını ortaya koymuştur. Kilit sektörlerin teşvik edilerek endüstriyel yapının hem sektörel, hem de bölgesel bazda bütünleşmesi ve sağlıklı bir yapıya kavuşması sağlanmalıdır (Erkan, 1993, s.179). O halde öncelikli sorun kilit sektörlerin doğru bir şekilde tespit edilmesidir.

3- GİRDİ ÇIKTI ANALİZİ VE KİLİT SEKTÖRLER

Bilindiği gibi girdi-çıkıtı analizi; bir ekonomik sistemin belirli yapısal özelliklerini tanımlayan veriler toplamı ve sistemin belirli zaman aralığı içinde davranışını etkileyici ve açıklayıcı analitik bir teknik olarak tanımlanabilir (Todaro, 1987, s. 17). Analizin temeli bir ülke ekonomisinin kendi içerisinde homojen ya da birbirine benzer mallar üreten endüstrilere bölünebilmesi ve bu endüstrilerin birbirleriyle ve ekonomiyle olan etkileşimlerinin matematiksel ifadesine dayanır. Bu anlamda üretim sürecindeki ekonomik sektörler girdi-çıkıtı tablolarında hem girdi arz edicisi hem de girdi talep edicisi olmak üzere kolon ve satırlarda yer alırlar. Böylelikle alıcı ve satıcı konumdaki sektörlerin birbirleriyle olan üretim ilişkileri ve bağımlılıkları açıklık kazanmaktadır. Bunun yanı sıra sektörel üretimin tüketim, yatırım, katma değer, ithalat, ihracat gibi değişkenlere göre aldığı değerler de girdi-çıkıtı analizi kapsamındadır. Sektörlerin birbirleri arasındaki mal ve hizmet akımlarını, üretimin nihai talep unsurlarına dağılımını ve katma değeri gösteren endüstriler arası mal-hizmet akımları tablosu girdi-çıkıtı analizinin temelini oluşturmaktadır. Genel anlamda ekonominin üretim yapısını açıklayıcı bilgiler içermektedir. Öyle ki bu tablodaki her bir sütun ilgili sektör için bir faktör bileşimini, yani birim üretimde kullanılan ara girdinin diğer sektörlerle ve yaratılan katma değerinin üretim faktörlerine dağılımını yansıtmaktadır. Her bir satır ise ilgili sektör için, sektörel üretimin diğer sektörlerle ve nihai talep unsurlarına dağılımını ya da bir başka deyişle pazar profilini açıklamaktadır (Miernyk, 1996, ss.31-42). Girdi-çıkıtı analizinin teknik katsayılar, ters matris gibi diğer tabloları bazı matematiksel işlemlerle endüstriler arası akım tablosundan türetilmektedirler. Girdi-çıkıtı analizinin sektörler arası teknolojik üretim ilişkilerini açıklayabilme özelliği sadece katma değeri ölçen milli gelir muhasebesinden üstün ve farklı yanını oluşturmaktadır. (Chenery H.B, Clark P.E, 1965, s. 25)

Sektörler arası bağımlılık olarak da tanımlayabileceğimiz sektörlerin üretim ilişkileri, ileri ve geri bağlantı katsayılarının ve toplamı vermesi bakımından doğrudan ve dolaylı taleplerin hesaplanmaları suretiyle açıklanabilmektedir (Kepenek, 1974, ss.20-25). İleri ve geri bağlantı katsayılarının hesaplanmalarıyla her iki etkinin güçlü olduğu, kilit sektörler belirlenebilmektedir. Planlamanın temelini oluşturan kilit sektörler girdi-çıkıtı analizinin en önemli çıktularından birisi olmaktadır.

TABLE 5 : TÜRKİYE EKONOMİSİ İLERİ VE GERİ BAĞLANTI KATSAYILARI VE KİLİT SEKTÖRLERİ

SEKTÖRLER	KİLİT SEKTÖRLER			1979 YILI			1985 YILI			1990 YILI		
	1979	1985	1990	GERİ BAĞ.	İLERİ BAĞ.	GERİ BAĞ.	İLERİ BAĞ.	GERİ BAĞ.	İLERİ BAĞ.	GERİ BAĞ.	İLERİ BAĞ.	
14 TARIM				0,268	0,410	0,332	0,431	0,322	0,415	0,322	0,415	
5-10 MADENÇİLİK				0,316	1,605	0,257	3,124	0,218	1,986	0,218	1,986	
11 MEZBAHA URUNLERI				0,801	0,169	0,744	0,197	0,793	0,336	0,793	0,336	
12 SEBZE VE MEYVE İŞLEME SANAYI				0,671	0,039	0,701	0,068	0,699	0,117	0,699	0,117	
13 BİTKİSEL VE HAYVANSAL YAĞLAR İMALI			*	0,792	0,406	0,701	0,373	0,728	0,481	0,728	0,481	
14 UN VE UNLU MAMULLER SANAYI				0,836	0,245	0,858	0,391	0,849	0,528	0,849	0,528	
15 SEKER ÜRETİMİ				1,123	0,289	0,676	0,357	0,872	0,357	0,872	0,357	
16 DİĞER BESİN MADDELERİ				0,786	0,213	0,805	0,239	0,758	0,279	0,758	0,279	
17 ALKOLLÜ İÇKİLER				0,360	0,208	0,358	0,182	0,548	0,254	0,548	0,254	
18 ALKOLSUZ İÇKİLER			*	0,890	0,551	0,695	0,281	0,548	0,349	0,548	0,349	
19 TUTUN SANAYİ				0,533	0,001	0,332	0,008	0,488	0,017	0,488	0,017	
20 CİRCIRLAMA			*	0,754	0,808	0,645	0,656	0,850	0,657	0,850	0,657	
21 DOKUMA SANAYİ			*	0,625	0,246	0,644	0,354	0,649	0,453	0,649	0,453	
22 ELBİSE GİYİM ESYASI VE DOKUMADAN HAZIR ESYA				0,540	0,013	0,723	0,020	0,697	0,017	0,697	0,017	
23 DERİ VE KURK URUNLERI			*	0,703	0,921	0,726	0,874	0,621	0,794	0,621	0,794	
24 AYAKKABI SANAYİ			*	0,515	0,010	0,421	0,016	0,701	0,594	0,701	0,594	
25 AĞAC VE MANTAR URUNLERI(MOBİL YA HARIC)			*	0,661	0,690	0,685	0,650	0,639	0,746	0,639	0,746	
26 AĞAC MOBİL YA VE MEFRUSAT SANAYİ			*	0,516	0,187	0,576	0,132	0,680	0,372	0,680	0,372	
27 KAĞIT VE KAĞIT URUNLERI			*	0,610	1,086	0,652	0,902	0,658	0,934	0,658	0,934	
28 BASIM, YAYIM VE CİLTÇİLİK			*	0,591	0,294	0,601	0,264	0,663	0,253	0,663	0,253	
29 KİMYASAL GÜBRELER İMALI			*	1,214	1,988	0,657	1,050	0,734	1,317	0,734	1,317	
30 İLAÇ SANAYİ			*	0,629	0,199	0,611	0,358	0,567	0,414	0,567	0,414	
31 DİĞER KİMYASAL MADDELER İMALI			*	0,487	0,902	0,602	0,914	0,638	0,965	0,638	0,965	
32 PETROL ARTIMI			*	0,463	1,076	0,642	0,847	0,499	1,004	0,499	1,004	
33 DİĞER PETROL VE KOMUR URUNLERI			*	0,655	0,949	0,829	0,808	0,720	0,978	0,808	0,978	
34 KAUCUK VE KAUCUK URUNLERI			*	0,690	0,956	0,650	0,927	0,701	0,713	0,701	0,713	
35 PLASTİK URUNLERI			*	0,623	0,422	0,740	0,511	0,692	0,626	0,692	0,626	
36 CAM VE CAMDAN MAMUL ESYA SANAYİ			*	0,512	0,594	0,512	0,362	0,451	0,416	0,451	0,416	
37 ÇAMIR SANAYİ			*	0,671	0,931	0,670	0,918	0,468	0,995	0,468	0,995	
38 DİĞER TAS VE TOPRAĞA DAYALI SANAYİ			*	0,658	0,642	0,620	0,489	0,499	1,037	0,489	1,037	
39 DEMİR, ÇELİK ANA SANAYİ			*	0,658	1,089	0,682	1,111	0,780	1,579	0,780	1,579	
40 DİĞER METAL ANA SANAYİ			*	0,696	1,166	0,697	1,208	0,680	1,579	0,680	1,579	
41 METAL ESYA SANAYİ			*	0,527	0,365	0,633	0,266	0,605	0,403	0,605	0,403	
42 ELEKTRİK SİZ MAKİNALAR(ONARIM DAHİL)				0,445	0,154	0,482	0,143	0,580	0,344	0,580	0,344	
43 TARIMSAL MAKİNA VE TECHİZAT(ONARIM DAHİL)				0,648	0,273	0,757	0,295	0,635	0,330	0,635	0,330	
44 ELEKTRİK Lİ MAKİNALAR			*	0,578	0,477	0,583	0,354	0,627	0,504	0,627	0,504	
45 DENİZ ULASIM ARAÇLARI (ONARIM DAHİL)			*	0,647	0,455	0,623	0,367	0,547	0,544	0,547	0,544	
46 DEMİR YOLLARI ULASIM ARAÇLARI(ONARIM DAHİL)			*	0,501	0,208	0,601	0,549	0,430	0,369	0,549	0,369	
47 MOTÖRLÜ KARA ULASIM ARAÇLARI (ONARIM DAHİL)			*	0,537	0,569	0,585	0,537	0,567	0,584	0,537	0,584	
48 DİĞER TAŞIMA ARAÇLARI (ONARIM DAHİL)			*	0,906	0,906	0,339	0,579	0,326	0,949	0,339	0,949	
49 DİĞER İMALAT SANAYİ			*	0,548	0,200	0,416	0,188	0,699	0,187	0,699	0,187	
50-51 ENERJİ				0,362	0,670	0,366	0,785	0,306	0,756	0,306	0,756	
52-64 HİZMETLER				0,263	0,266	0,290	0,248	0,321	0,262	0,321	0,262	

KAYNAK : DİE Girdi Çıktı Sonuç Tabloları (1979-1985-1990) dan yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

4- TÜRKİYE'DE KİLİT SEKTÖRLER

Çalışmamızda, 1980 sonrası dönemde ülkemiz imalat sanayii iç üretim ilişkileriyle inceleme konusu yapılmaktadır. Bu amaçla ülkemizde Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayınlanan 1979, 1985 ve en son 1990 yılı girdi-çıkıtı tabloları yardımıyla imalat sektörleri ileri-geri bağlantı katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca birim üretimde ithalat, ihracat, tüketim ve yatırım payları hesaplanarak inceleme konusu yapılmaktadır. Söz konusu hesaplamalarda çözümlenmeyi kolaylaştırabilmek bakımından, imalat sanayi dışında kalan sektörlerden ilk dördü (1-4) tarım, 5 - 10 sektörler arasındakiler madencilik, 50, 51 enerji ve 52 - 64 arasındaki sektörler hizmetler olacak şekilde toplulaştırılmıştır. 11-49 arasındaki imalat sektörleri olduğu gibi alınmıştır. Belirtilen sayılar tablolardaki orijinal sektör numaraları olmaktadır.

Girdi-çıkıtı analiziyle üretim yapısının incelenmesinde öncelikle dikkate alınması gereken sektörler arası bağımlılık ilişkisidir. Sektörler arası bağımlılık; sektörler arasındaki mal ve hizmet akımları ve bunların sektörel üretime olan katkıları olarak tanımlanabilir. Böylece sektörler arası bağımlılık sektörlerin üretim içerisindeki göreceli önemlerini de açıklamaktadır. Sektörler arası bağımlılık sektörel ileri ve geri bağlantı katsayıları ve toplamı yansıtması bakımından doğrudan ve dolaylı taleplerin hesaplanması suretiyle açıklanabilmektedir.

Sektörler arasındaki mal ve hizmet akımları iki yönden incelenebilir. Bunlar sektörün kendisi de dahil üretimi için diğer sektörlerden aldığı ve aynı amaçla diğer sektörlere sağladığı, verdiği'dir. Yani sektörün üretimi için diğer sektörlerden talep ettiği ara girdi kullanımları, diğeriyse diğer sektörlerin sektör malına olan talebi, ara girdi talebidir. Bunların sektör üretimi içindeki payları geri ve ileri bağlantı katsayıları olarak adlandırılmaktadır (Korum, 1963, s.119-136). Bu durumda ileri (B_i) ve geri (B_g) bağlantı katsayıları; sektörel üretim X_j ; U_j ara girdi kullanımı ve ara girdi talebi W_i olmak üzere aşağıdaki gibi olmaktadır.

$$B_i = W_i / X_j$$

$$B_g = U_j / X_j$$

Bu katsayıların ortak özelliği birim üretime doğrudan katkı düzeyini göstermeleridir. Herhangi bir sektörün geri bağlantı katsayısının yüksek olması, bu sektörün üretimindeki 1 birimlik artışın diğer sektörlerin üretimlerini de yüksek oranda (katsayı kadar) etkileyeceği anlamına gelmektedir. Bunun yanısıra ileri bağlantı katsayısının yüksek olması sektör üretimindeki 1 birimlik artışın diğer sektörlerle olan ara girdi arzını artırması ya da daha ucuz girdi sağlaması gibi yorumlanabilir. Bu anlamda her iki etkinin yüksek olduğu sektörler "kilit sektörler" olarak adlandırılmaktadır (Öney, 1983, s.99). Planlamada sıkça kullanılan "kilit sektörler" kavramı ileri-geri bağlantı katsayılarıyla açıklanmakta, bu da girdi çıktı analizinin en önemli sonuçlarından biri olmaktadır.

1979-1985 ve 1990 yılları için hesaplanan doğrudan ileri-geri bağlantı katsayıları Tablo 5` de sunulmaktadır.

Her üç yıl için geri bağlantı katsayıları incelendiğinde 1979 yılında şeker üretimi ve kimyasal gübreler imali sektörlerinin katsayılarının 1'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum diğer şartlar veri iken, sektörün üretiminden daha çok girdi kullandığı gibi bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. Ekonomik anlamda bu rasyonel bir davranış değildir. Bunun nedeni girdi ve çıktı fiyatlarındaki dengesiz artışlar olabilmektedir. Girdi-çıkıtı tablolarının

da kullanılan değerlerin nominal olması alt sektör bazında uygun deflatörlerin bulunmaması, bu alanda yapılan çalışmalarda ciddi bir eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır. Girdi maliyetlerindeki artışların çıktı fiyatlarına yansıtılmadığı durumlarda bu tür sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle şeker sanayi için ikili fiyat sıkışması denen bu sürecin geçerli olduğu belirtilmektedir (Kepenek, 1985 s.12). Ancak 1985 ve 1990 için tüm sektörlerin geri bağlantı katsayıları 1'den küçük olup böyle bir durum söz konusu değildir.

Sektörlerin girdi arz edici konumunda olduğu ileri bağlantı katsayıları incelendiğinde, kimyasal gübreler, demir-çelik ve diğer metal ana sanayii sektörlerinin her üç yılda da katsayıları 1'den büyük çıkmıştır. Kağıt ve kağıt ürünleri 1985 ve 90'da bu özelliğini yitirirken, 1990'da taş ve toprağa dayalı sanayiler bu özelliği taşımaktadır. Bunun başlıca nedeni sektörel ithalat ve bir önceki dönemden devralınan stoklar olabilir. Ancak genel olarak tablo incelendiğinde her iki etkinin yüksek olduğu sektörlerin genellikle ara malı üreten imalat sektörleri olduğu görülmektedir. Özellikle tarıma dayalı tüketim malı üreten sektörlerde geri bağlantı etkisinin yüksek olduğu görülmektedir. Mezbahe Ürünleri (11), Sebze ve Meyve İşleme Sanayii (12), Bitkisel ve Hayvansal Yağlar İmalî (13), Un ve Unlu Mamuller Sanayii (14) sektörlerinde, her üç dönemde de çıktının yaklaşık %70'i diğer sektörlerden alınmaktadır. İleri bağlantısı yüksek olan sektörler genelde ara malı üreten sektörler olmaktadır.

Her iki etkinin de yüksek olduğu kilit sektörleri belirleyebilmek için Tablo-5'e her biri farklı yılları göstermek üzere üç sütun daha ilave edilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde her iki etkinin yüksek olduğu sektörlerden Çırcırlama (20), (23) Deri ve Kürk Ürünleri, Ağaç ve Mantar Ürünleri (25), Kağıt ve Kağıt Ürünleri (27), Kimyasal Gübreler İmalî (29), Diğer Petrol ve Kömür Ürünleri (33), Kauçuk ve Kauçuk Ürünleri (34), Demir Çelik Ana Sanayi (39), Diğer Metal Ana Sanayi (40), Motorlu Kara Ulaşım Araçları (47) sektörleri her üç yılda da bu özelliklerini korumuşlardır. Alkolsüz içkiler (18), cam (36), taş ve toprağa dayalı sanayi (38), çimento (37), petrol arıtımı (32), demiryolu ulaşım araçları (46) sektörleri 1990 yılında bu özelliklerini yitirmekteler. 1990'da un ve unlu mamuller (14), elektrikli makinalar (44), deniz ulaşım araçları (45) her iki etkinin yüksek olduğu sektörler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Girdi-Çıktı Analizinde sektörler arası ilişkilerin incelenmesinde fikir vermeye yönelik basit bir hesaplamada, endüstriler arası akım tablosundaki sektörler arasında mal ve hizmet akımlarını gösteren bölmede yer alan dolu hücre sayısının toplam hücre sayısına oranlanmasıdır (Çınar, 1966, s.29). Sektör sayısının aynı olduğu tablolarda hesaplanacak olan dolu gözlerin toplam gözlerle oranı sektörler arası ilişkilerin dönem içerisinde artıp artmadığı konusunda ip ucu verecektir. Bununla ilgili olarak yapılan hesaplamalarda 1985 yılı tablosu için toplam 4096 hücreden (64*64) 1751 tanesi dolu iken 1990 yılında 2007 hücre dolu çıkmıştır. Söz konusu oranlar 1985 yılı için 0,42, 1990 yılı için 0,49 olarak hesaplanmaktadır. 1973 yılı tablosunda aynı oran 0,31 çıkmaktadır (Özdil, 1992, s.155). Buradan basit bir yaklaşım olmakla birlikte dönem içerisinde sektörler arası bağımlılık ilişkisinin yani yapısal bağlanışmanın arttığını ve bunun olumlu bir gelişme olduğunu belirtebiliriz.

5. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE ÜRETİMİN NİHAİ TALEP UNSURLARINA DAĞILIMI:

Ülkemizde hazırlanan girdi - çıktı tablolarında nihai talep, tüketim, sabit sermaye oluşumu, ihracat ve bir önceki dönemden stok değişimleri olarak alt bölümlere ayrılarak verilmektedir. Ayrıca tüketim ve sabit sermaye oluşumu kamu-özel ayrımına göre de düzenlenmektedir. İthalat ise toplam talebi karşılamaya yönelik rakip ithalat olarak kolonda yer almaktadır. İmalat sanayinde sektörlerin üretimlerindeki ithalat, ihracat, tüketim ve yatırım paylarının incelenebilmesi için tablo 6 ve tablo 7 oluşturulmuşlardır. Tablo 6 incelendiğinde dönem içerisinde; Mezbaha Ürünleri (11), Sebze ve Meyve İşleme Sanayi (12), Bitkisel ve Hayvansal Yağlar İmalı (13), Alkollü İçkiler (17), Çırcırlama (20), Dokuma (21), Elbise ve Giyim Eşyası (22), Deri ve Kürk Ürünleri (23), Kimyasal Gübreler ve Diğer Kimyasal Maddeler İmalı (29 - 31), Cam ve Cam Eşyaları (36) ve Demir Çelik ve Metal Ana Sanayi (39 - 40) sektörlerinde birim üretimdeki ihracat paylarında 1979 - 1985 döneminde ciddi artışlar meydana gelmiştir. Özellikle kilit sektörlerden Çırcırlama (20), Deri ve Kürk Ürünleri (23), Kağıt ve Kağıt Ürünleri (27), Kauçuk ve Kauçuk Ürünleri (34), Demir - Çelik (39) ve Motorlu Kara Ulaşım Araçları (48) sektörleri için de aynı sonuç geçerli olmaktadır. Bunun yanısıra Meyve Sebze İşleme (12), Bitkisel ve Hayvansal Yağlar İmalı (13), Alkollü İçkiler (17), Çırcırlama (20), Dokuma (21), Elbise ve Giyim Eşyaları (22), Deri ve Kürk Ürünleri (23), Cam ve Cam Eşyaları (36) ve Demir Çelik ve Metal Ana Sanayi (39 - 40), Deniz Ulaşım Araçları (45) sektörlerinde ihracat payları %10' un üzerindedir. Dokuma (21) ve Elbise ve Giyim Eşyaları (22) sektörlerinde bu oranlar %23 ve %44 iken, Meyve Sebze İşleme (12) 'de %70,9, Demir - Çelik (39) 'de %17, Metal Ana Sanayi (40) 'de %11 olmaktadır. Elde edilen bulguların 1980 sonrası dönemde ülkemizde uygulanan ihracata yönelik sanayileşme politikasının doğal bir sonucu olduğu belirtilebilir.

Birim üretimde ithalat payları incelendiğinde 1985 ve 1990 yılları değerlerine göre Metal Ana Sanayi (40), Elektriksiz Makinalar (42), Deniz Ulaşım Araçları (45) ve Diğer Taşıma Araçları (48) sektörlerinde hesaplanan oranlar 1 'den büyük çıkmışlardır. Diğer şartlar veri iken bu sektörlerin ürettiklerinden daha çok ithalat yaptıkları anlaşılmaktadır. Bunun yanısıra Mezbaha Ürünleri (11), Bitkisel ve Hayvansal Yağlar İmalı (13), Tütün (19), Çırcırlama (20), Deri ve Kürk Ürünleri (23), Kağıt ve Kağıt Ürünleri (27), Kimyasal Gübreler İmalı (29), İlaç (30), Diğer Kimyasal Maddeler (31), Taş ve Toprağa Dayalı Sanayii (38) sektörlerinde birim üretimde ithalat payının olup artma eğiliminde olduğunu söyleyebiliriz. Bu sektörler dışında kalanlarda ise birim üretimde ithalat payının oran olarak küçük ve değişiminin ise çok az olduğunu görmekteyiz.

Birim üretimde yatırım ve tüketim paylarına bakıldığında, tüketim paylarında 1979'da Diğer Kimyasal Maddeler (31), sektöründe 1985'de Ağaç ve Mantar Ürünlerinde (25), tüketim payı 1'den büyük çıkmaktadır. Benzer şekilde yatırım paylarında da yatırım malı üreten sektörlerden Tarımsal Makine ve Teçhizat (43) her üç yılda, Demir Yolu Ulaşım Araçları (46) 1985 ve 1990'da Motorlu Kara Ulaşım Araçları (47) sektörlerinde ise 1990'da 1'den büyük yatırım payı katsayıları hesaplanmıştır. Bunun nedeni fiyatlama sürecindeki aksaklıklar ve devletin uyguladığı sübvansiyon politikalarından kaynaklanmaktadır.

TABLO : 6 BİRİM ÜRETİMDE İTHALAT-İHRACAT PAYLARI

	SEKTÖRLER	KILIT SEKTÖRLER			BİRİM ÜRETİMDE YÜZDE PAY		
		1979	1985	1990	1979	1985	1990
1-4 TARIM					İHRACAT İTHALAT	İHRACAT İTHALAT	İHRACAT İTHALAT
5-10 MADENCİLİK					1.685 0.290	3.140 2.400	2.606 2.706
11 MEZBAHA URUNLERI					7.197 99.928	10.975 243.927	6.420 140.724
12 SEBZE VE MEYVE İŞLEME SANAYI					1.074 0.201	6.580 6.324	7.892 14.468
13 BİTKİSEL VE HAYVANSAL YAĞAR İMALI				*	21.842 0.101	52.658 1.993	70.825 2.225
14 UN VE UNLU MAMULLER SANAYI				*	2.227 6.935	5.464 18.002	11.045 18.243
15 SEKER ÜRETİMİ					0.999 0.491	3.579 2.999	2.727 2.746
16 DİĞER BESİN MADDELERİ					0.139 0.054	7.232 0.071	25.541 3.563
17 ALKOLLÜ İÇKİLER					13.259 0.346	15.693 2.999	12.373 4.823
18 ALKOLSUZ İÇKİLER				*	1.145 0.182	16.324 2.914	13.762 2.316
19 TUTUN SANAYİ					0.059 0.117	14.541 3.721	7.522 2.259
20 ÇİRCİRLAMA				*	9.162 0.096	24.391 4.868	2.259 18.345
21 DOKUMA SANAYİ				*	21.828 0.049	34.473 0.514	11.578 13.276
22 ELİBİSE GİYİM EŞYASI VE DOKUMADAN HAZIR EŞYA				*	6.618 1.046	28.326 7.121	23.441 6.878
23 DERİ VE KURK URUNLERI				*	5.994 0.657	56.394 3.158	44.731 5.386
24 AYAKKABI SANAYİ				*	0.146 0.076	11.969 5.954	16.588 20.100
(-) 125 AĞAC VE MANTAR URUNLERİ(MOBİL YA HARİC)				*	0.470 0.254	5.360 2.516	2.352 1.469
(+) 127 KAGIT VE KAGIT URUNLERI				*	0.133 0.112	7.981 1.273	0.800 1.630
(+) 127 KAGIT VE KAGIT URUNLERI				*	0.064 0.539	7.208 0.338	2.506 1.630
28 BASIM, YAYIM VE CİLTÇİLİK				*	0.554 9.269	3.079 12.559	2.413 15.328
(+) 129 KİMYASAL GÜBRELER İMALI				*	0.155 1.342	4.268 5.929	1.525 3.416
30 İLAÇ SANAYİ				*	0.000 95.431	10.232 23.407	8.293 33.190
(+) 131 DİĞER KİMYASAL MADDELER İMALI				*	0.763 8.086	2.625 15.162	4.378 54.420
32 PETROL ARTIMI				*	1.036 22.670	9.141 63.855	10.013 7.425
33 DİĞER PETROL VE KOMUR URUNLERI				*	0.115 24.208	5.248 0.862	3.393 6.897
34 KAUCUK VE KAUCUK URUNLERI				*	0.368 5.433	5.772 4.510	0.656 8.329
(+) 135 PLASTİK URUNLERI				*	0.194 0.278	3.318 9.079	3.209 9.204
36 CAM VE CAMDAN MANUL EŞYA SANAYİ				*	10.460 0.908	14.453 2.573	17.548 7.001
37 CİMENTO SANAYİ				*	7.147 0.022	4.679 0.605	3.361 2.520
38 DİĞER TAS VE TOPRAĞA DAYALI SANAYİ				*	0.596 5.236	8.866 9.427	5.583 11.211
(-) 139 DİĞER ÇELİK ANA SANAYİ				*	1.420 13.783	24.635 35.981	16.986 27.981
(+) 140 DİĞER METAL ANA SANAYİ				*	1.944 7.528	10.958 29.621	11.692 111.305
41 METAL EŞYA SANAYİ				*	0.657 11.430	11.267 8.701	4.039 10.705
42 ELEKTRİK SİZ MAKİNALAR(ONARIM DAHİL)				*	0.943 47.879	16.749 117.250	5.472 123.046
43 TARIMSAL MAKİNA VE TECHİZAT(ONARIM DAHİL)				*	0.520 6.666	21.813 20.122	1.181 6.170
44 ELEKTRİK MAKİNALAR				*	0.656 23.359	6.231 39.505	8.963 47.155
45 DENİZ ULASIM ARACLARI (ONARIM DAHİL)				*	0.033 25.703	7.756 116.560	26.855 105.014
46 DEMİRYOLLARI ULASIM ARACLARI(ONARIM DAHİL)				*	0.058 8.619	0.053 44.600	0.065 19.730
(-) 147 MOTORLU KARA ULASIM ARACLARI (ONARIM DAHİL)				*	1.893 13.409	6.621 30.504	3.965 31.119
48 DİĞER TASİMA ARACLARI (ONARIM DAHİL)				*	0.000 40.602	0.008 905.774	4.319 875.747
49 DİĞER İMALAT SANAYİ				*	9.342 15.727	27.653 75.311	7.207 39.712
50-51 ENERJİ				*	0.450 3.017	0.142 6.203	0.950 0.113
52-64 HİZMETLER				*	1.899 0.726	10.769 2.010	7.142 1.284

KAYNAK : DİE Girdi Çıktı Sonuç Tablolari (1979-1985-1990) dan yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

TABLO : 7 BİRİM ÜRETİMDE TÜKETİM-YATIRIM PAYLARI

SEKTÖRLER	KİMLİK SEKTÖRLER	BİRİM ÜRETİMDE YÜZDE PAY																
		1979				1985				1990								
		TÜKETİM	YATIRIM	TÜKETİM	YATIRIM	TÜKETİM	YATIRIM	TÜKETİM	YATIRIM									
1-4 TARIM																		
5-10 MADENCİLİK																		
11 MEZBAHA URUNLERI																		
12 SERBE VE MEYVE ISLEME SANAYI																		
13 BITKİSEL VE HAYVANSAL YAĞLAR İMALI																		
14 İN VE İNİ U MAMULLER SANAYI																		
15 SEKER ÜRETİMİ																		
16 DİĞER BESİN MADDELERİ																		
17 ALKOLLU İÇKİLER																		
18 ALKOLSUZ İÇKİLER																		
19 Tütün SANAYI																		
20 CİRCİRLAMA																		
21 DOKUMA SANAYI																		
22 ELİBİSE GİYİM ESYASI VE DOKUMADAN HAZİR ESYA																		
23 DERİ VE KURK URUNLERI																		
24 AYAKKABI SANAYI																		
25 AĞAC VE MANTAR URUNLERİMObİL YA HARİC)																		
26 AĞAC MOBİL YA VE MEFRUSAT SANAYI																		
27 KAĞIT VE KAĞIT URUNLERI																		
28 BASIM, YAYIM VE CİLTÇİLİK																		
29 KİMYASAL GÜBRELER İMALI																		
30 İLAÇ SANAYI																		
31 DİĞER KİMYASAL MADDELER İMALI																		
32 PETROL ARTIMI																		
33 DİĞER PETROL VE KÖMÜR URUNLERI																		
34 KAUCUK VE KAUCUK URUNLERI																		
35 PLASTİK URUNLERI																		
36 CAM VE CAMDAN MAMUL ESYA SANAYI																		
37 CİMENTO SANAYI																		
38 DİĞER TAS VE TOPRAĞA DAYALI SANAYI																		
39 İDEMİR, ÇELİK ANA SANAYI																		
40 DİĞER METAL ANA SANAYI																		
41 METAL ESYA SANAYI																		
42 ELEKTRİK SİZ MAKİNALAR(ONARIM DAHİL)																		
43 TARİMSAL MAKİNA VE TECHİZAT(ONARIM DAHİL)																		
44 ELEKTRİK Lİ MAKİNALAR																		
45 DENİZ ULASIM ARAÇLARI(ONARIM DAHİL)																		
46 DEMİRYOLLARI ULASIM ARAÇLARI(ONARIM DAHİL)																		
47 MOTORLU KARA ULASIM ARAÇLARI(ONARIM DAHİL)																		
48 DİĞER TASİMA ARAÇLARI(ONARIM DAHİL)																		
49 DİĞER İMALAT SANAYI																		
50-51 ENERJİ																		
52-64 HİZMETLER																		

KAYNAK : DİE Girdi Çıktı Sonuç Tabloları (1979-1985-1990) dan yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Girdi-Çıktı sisteminde yatırımlar, yatırım malı arzı olarak düşünülmektedir (Kepe- nek, 1974, s.91). Yatırım payları incelendiğinde yatırım malı üreten sektörler dışında kalan diğer sektörlerin üretimlerinde yatırım payı çok düşük yada sıfır olmaktadır. Yatırım malı üreten sektörlerde ise Tarımsal Makine ve Teçhizat (43), Demiryolu Ulaşım Araçları (46), Motorlu Kara Ulaşım Araçları (47), Diğer Taşıma Araçları (45) sektörlerinde yatırım payının azaldığı görülmektedir. Ara malı üreten sektörlerden Kağıt ve Kağıt Ürünlerinde (27) yatırım payının %0,06'dan %11.4'e çıktığı görülmektedir. Genellikle yatırım malı üreten imalat sektörlerinde (41 - 49) dönem içerisinde yatırım malı arzının üretimdeki paylarına bakıldığında, Motorlu Kara Ulaşım Araçları (47) sektörünün her üç yılda kilit sektör olduğu yatırım payının 1979'a göre 1990'da arttığı anlaşılmaktadır. 1990 yılında yatırım malı üreten kilit sektörler arasında elektrikli makinalar (44) ve deniz ulaşım araçları (45) sektörlerinin katılarak, yatırım malı üreten kilit sektör sayısının üçe çıkması olumlu bir gelişmedir.

Girdi-Çıktı Analizi ile yapılan incelemede; yayılma dereceleri yüksek, ileri-geri bağlantı etkileri güçlü olan dokuma, giyim eşyaları, dericilik, cam ve camdan mamul eşyalar, mezbaha ürünleri, demir çelik, kimyasal maddeler, elektriksiz makinalar, alkollü içkiler, ağaç ve mantar ürünleri, kağıt, petrol ve kömür ürünleri, kauçuk ürünleri gibi genel ve tarıma dayalı imalat sektörleri aynı zamanda ülkemiz için rekabet şansı yüksek güçlü sektörler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Kilit olarak tanımlanan bu sektörlerden, Deri ve Kürk Ürünleri (23), Kağıt ve Kağıt Ürünleri (27), Kimyasal Gübreler ve Diğer Kimyasal Maddeler İmali (29 - 31), Plastik Ürünleri (35), Diğer Metal Ana Sanayii (40) sektörlerinde birim üretimde ihracat payının sürekli arttığı, Ağaç ve Mantar Ürünleri (25), Demir - Çelik Ana Sanayi (39) ve Motorlu Kara Ulaşım Araçları (47) sektörlerinde ise 1979'a göre önemli artışların olduğu ancak 1990'da 1985'e göre hafif azalmaların bulunduğu gözlenmektedir. Sonuçta bu sektörlerdeki birim üretimdeki ihracat payları bu sonucu desteklemektedir. Konuyla ilgili yapılmış benzer çalışmalarda da yukarıda belirtilen sektörler rekabet gücü yüksek olan sektörler olarak belirtilmektedir (bkz. Tablo 4). Yapılan çalışmalar Türkiye'nin belli ve sınırlı alanlarda rekabet gücü olduğunu göstermektedir. Rekabet avantajı sağlayan nedenlerin başında hammadde bulunabilirliği ve işgücü maliyetinin düşüklüğü gelmektedir. Bunları coğrafi konum, sanayi ve alt yapı takip etmektedir. TÜSİAD'ın 1991 yılındaki raporuna göre yukarıdaki nedenlerle örme eşya, hazır giyim ve deri giyim başta olmak üzere meyve ve sebze işleme, su ürünleri, cam eşya, demir-çelik, metal dışı madenler, binek lastikleri ve fosfatlı gübre rekabet şansı olan sektörlerdir. 1980-1990 arasında Türkiye bu sektörlerde ihracat açısından da rekabet şansını iyi değerlendirerek başarılı olmuştur.

6- SONUÇ

Teknolojideki ilerlemeler, bilginin ulaşımında ve iletişimde meydana gelen gelişmeler küreselleşme olgusunu da beraberinde gündeme getirmektedir. Küreselleşme sürecinde ülkeler arasında ekonomik alanda sınırlar kalkarken, çok uluslu şirketler karlılıklarını artırabilmek ve varlıklarını sürdürebilmek için finansal kaynaklarını geliştirmekte olan ülkelere doğru yönlendirmektedirler. Bu yönlendirme ortaklıklar yoluyla doğrudan ve dolaylı yatırımlar şeklinde olabileceği gibi doğrudan pazara girme şeklinde de olabilmektedir. Sonuçta küreselleşmeyle birlikte bilgi ve iletişim teknolojileri dünyamızı küçültürken yoğun bir rekabet ortamı da doğmaktadır. Küreselleşmenin özellikle geliştirmekte olan ülke ekonomilerine olumlu ve olumsuz etkilerinin varlığından söz edilmektedir. Küresel-

leşmenin bir yandan farklı bölgelerde yoğunlaşmış zenginliklerin daha dengeli dağılımına hizmet edeceği ve bundan gelişmekte olan ülke ekonomilerinin kazançlı çıkacağı ayrıca enternasyonalizm ile birlikte demokratikleşmeyi destekleyeceği şeklinde olumlu yanları belirtilirken olumsuz bir yön olarak gelişmekte olan ülke ekonomilerinin gelişmiş ülke ekonomilerinin bir yan sanayii, taşeronu olacağı belirtilmektedir. Bu anlamda gelişmekte olan ülke ekonomilerinin kendi ulusal sanayilerini kurma ve geliştirme olanaklarının azaldığı ifade edilmektedir. Ancak hangisi geçerli olursa olsun küreselleşmenin fiilen varlığı ve gelişmiş yada gelişmekte olan hiç bir ülkenin bunun dışında kalamayacağı tartışılmaz bir gerçektir. Bu nedenle gelişmekte olan ülkeler için küreselleşme sonucunda ortaya çıkacak yoğun rekabet ortamında gelişmiş ülke sanayileri ile rekabet edebilme zorunluluğu gündeme gelmektedir. Bu anlamda ülkelerin üstün oldukları ekonomik sektörleri iyi belirlemeleri ve kendi ulusal ekonomi politikalarını buna göre seçmeleri ayrı bir önem kazanmaktadır. Bu durum ülkemiz için de geçerlidir.

Ülkemiz ekonomisinin rekabet şansı yüksek olan sektörlerinin belirlenmesi bu çalışmada girdi-çıkıtı analizi kapsamında yapılmaktadır. Girdi-Çıkıtı Analizi bir ülke ekonomisini makro açıdan tanımlayan en kapsamlı analizdir. Rekabet şansı yüksek olan sektörlerin, girdi-çıkıtı tablolarında yer alan bilgilerden yola çıkılarak ileri-geri bağlantı katsayılarıyla belirlenen kilit sektörlerle uyumlu olup olmadığı araştırılmıştır.

Girdi-Çıkıtı tablolarıyla yapılan çalışmalarda özellikle farklı dönem tablolarıyla çalışılıyorsa, gerek teorik varsayımlar, gerekse de ekonominin fiili koşullarından kaynaklanan ciddi kısıtlar ortaya çıkabilmektedir (Bocutoğlu, 1985, ss.32-35). Bunlardan en önemlisi tabloların nominal değerleri içermeleridir. Nominal değerlere göre ifade edilmiş farklı dönem girdi-çıkıtı tablolarında, rasyonellikten uzak uygulanan popülist ekonomi politikaları sonucunda ortaya çıkan fiyatlama sürecindeki aksaklıklar, sektör bazında uygun fiyat endekslerinin olmayışı tabloların deflate edilmesini olanaksızlaştırmakta, bu da beklenmeyen sonuçların doğmasına neden olmaktadır. Ayrıca her bir sektörün tek tür mal ürettiği varsayımı ve bulunulan dönem için sabit teknoloji varsayımı teoriden kaynaklanan kısıtlar olmaktadır. Tablodaki her bir sektörün az yada çok bir toplulaştırmayı içermesi tek tür mal üretildiği varsayımını geçersiz kılmaktadır. Ancak girdi-çıkıtı tablolarında toplulaştırma kaçınılmazdır. Bu olumsuzluk olabildiğince az toplulaştırmayla giderilmeye çalışılmaktadır. Kullanılan girdi-çıkıtı tablolarının tamamının sektör sayılarının ve kapsamlarının aynı olması bu olumsuzluğu biraz olsun azaltmaktadır. Bütün bunlar ulaşılan sonuçların güvenilirliğini zedelemektedir. Buna rağmen ithalat, ihracat, tüketim, yatırım gibi değişkenleri içinde barındırmasının yanısıra sektörler arası ilişkileri de belirleyebilme özelliği, girdi-çıkıtı analizinin sadece katma değeri ölçen milli gelir muhasebesinden üstün yanını oluşturmaktadır.

Yukarıda belirtilen olumsuzluklar çalışmamızda da ortaya çıkmıştır. Bazı sektörlerde ileri ve geri bağlantı katsayıları ve yatırım tüketim paylarında birden büyük katsayılar çıkmıştır. Bu sektörler genelde tarımsal girdi kullanan tarıma dayalı imalat sektörleridir. Bu sektörlerde ve diğerlerinde elde edilen yüksek katsayıların ne kadarının gerçek anlamda üretim yada girdi kullanım artışlarından ne kadarının suni fiyat artışlarından kaynaklandığını anlamak oldukça güçtür. Bu durum, girdi fiyatlarındaki artışların aynen çıkıtı fiyatlarına yansıdığı varsayımını zorunlu kılmaktadır. Ancak bunun yanısıra ulaşılan sonuçların başka benzer çalışmalarca da destekleniyor olması cesaret vericidir. Bütün bunlar ışığında ülkemiz ekonomisinde Çırçırılama (20), (23) Deri ve Kürk Ürünleri, Ağaç ve Mantar Ürünleri (25), Kağıt ve Kağıt Ürünleri (27), Kimyasal Gübreler İmalı (29),

Diğer Petrol ve Kömür Ürünleri (33), Kauçuk ve Kauçuk Ürünleri (34), Demir Çelik Ana Sanayi (39), Diğer Metal Ana Sanayi (40), Motorlu Kara Ulaşım Araçları (47) sektörleri her üç yılda kilit sektör olma özelliklerini koruyan sektörler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Alkolsüz içkiler (18), cam (36), taş ve toprağa dayalı sanayi (38), çimento (37), petrol arıtımı (32), demiryolu ulaşım araçları (46) sektörleri 1990 yılında bu özelliklerini yitirmektedirler. 1990'da un ve unlu mamuller (14), elektrikli makinalar (44), deniz ulaşım araçları (45) her iki etkinin yüksek olduğu sektörler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Tarıma dayalı ara malı üreten imalat sektörlerinde üretimde ihracat paylarının dönemde arttığı görülmektedir.

Sonuçta, bir ekonomide bir bütün olarak sektörel bağımlılığı ve üretim yapısını açıklayarak planlamadaki kilit sektörler kavramına açıklık getiren en temel analiz aracı girdi - çıktı analizi olmaktadır. Gerek teoriden gelen varsayımlar, gerekse de ekonominin fiili koşullarından kaynaklanan bazı olumsuzluklar ulaşılan sonuçların güvenilirliğini zedelese de, özellikle bu olumsuzlukların giderilmesine yönelik yapılacak çalışmalarla uygun tablolar oluşturulması halinde, girdi - çıktı analizinin planlama ve makro ekonomik politikaların belirlenmesindeki önemi yadsınamaz.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Bocutoğlu Ersan, **Girdi-Çıktı Analizine Giriş**, Karadeniz Üniversitesi, İ.İ.B.F. Yayın No:23 Trabzon 1985.
- Chenery H.B., **Endüstrilerarası İktisat**, (Çev. Cemil Çınar), ODTÜ, Ankara 1965.
- Clark P.E., **“Türkiye Ekonomisinde Yapısal Bağınlaşma ve Input Output Modelleri”**, Planlama Dergisi, D.P.T. Temmuz 1966,
- Çınar C., **Girdi-Çıktı Sonuç Tablosu**, 1979,1985 ve 1990.
- D.İ.E., **Küreselleşme ve Avrupa Topluluđu Karşısında Türkiye'nin Rekabet Yeteneđi**, Tokav Matbaacılık, 1993.
- Erkan Canan , **Yeni Sađa ve Devletin Değişimi, Yapısal Uyarılama Politikaları**, TODAİE, 1996.
- Güler Birgöl Ayman, **Türkiye İmalat Sanayiinin Üretim Yapısı (1963-1973)**, Ankara ODTÜ, 1977.
- Kepenek Y., **Türk İmalat Sanayiinin Üretim Yapısı**, Friedrich Ebert Vakfı Araştırma Sonuçları, İstanbul, 1991.
- Kepenek Y., **Türk İmalat Sanayii ve İthal İkamesi Bir Deđerlendirme**, A.Ü.S.B.F., Ankara 1977.
- Korum U., **Input Output Analizi**, Sevinç Matbaası, Ankara 1963.
- Korum U., **The Elements of Input Output Analysis**, Random House, West Virginia University, 2 Printing, 1966.
- Miernyk W.H., **Kapitalizm ve Borçlanma Krizi**, Bağlam Yayınları, İstanbul, Kasım 1994.
- Neşecan Balkan, **İktisadi Planlama**, 3. Baskı, A.Ü.S.B.F. Yayın No:526, Ankara, 1983.
- Öney E. , **Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişme**, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1992.
- Özdil Tuncer, **Growth, Exports & Jobs in a Changing World Economy Agenda 1988**, US Third World Policy Perspectives No.9, 1988
- Swell John , **Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı Verileri Kalkınma Planlaması (Modeller ve Yöntemler)**, (Çev. Orhan Sezgin), İstanbul, 1987.
- T.C.H.D.T.M. , **21. Yüzyıla Doğru Türkiye : Geleceğe Dönük Bir Atılım Stratejisi**, 2. Bölüm, Hedeflere Odaklanmış Kalkınma Stratejileri, 1991
- TODAR, **World Investment Report**, 1993
- UNCTAD, **“Küreselleşme Ortamında Yeni Ürün Geliştirme Kavramı ve Aşamaları”**, XIX. Yöneylem Ulusal Kongresi, 25-26 Haziran 1998, Ankara.
- Yılmaz C. Özbek H.,